

ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ

СИЛВА МАРА

chitanka.info

СИЛВА МАРА^[0]

През живота ѝ за нея се е знаело много, но не че тя се интересува и от поезия. Т.е. че пише и поезии. Като певица често са я чували да пее песните на други и само туй са знаели^[1]. Родена е на 8 септември 1868 в Овеилвес на Росита^[2], дето често се раждат хубавици и рядко даровити хора. Учила се е во Виена^[3], град в това отношение приличен на Овеилвес на Росита. Тя е възпитаница на сестрата на знаменитата Кети Фрьолих, приятелката на Грилпарцера^[4]. През 1886 е била учителка в единствената тогава женска гимназия в столицата, след което се оженва за известния в онова време държавник Чебел, а дълги години след убийството му, оженва се отново за поета Иво Доля^[5]. Починала е на 40 години, преди смъртта на втория си мъж, бездетна и самотна^[6]. В епитафията на надгробната ѝ плоча личат между другите и тия стихове: „Умре, за временното само. Сега живее в вечността — на своите рожби со живота.“ И действително това са рожби, каквито не всяка майка ражда, в които и с които дълго и след смъртта се живее. На млади години, когато е била щастие за мъжа си — с даровете и хубостта си, — мълвата е създала легенди за живота ѝ. Ни тя, ни близките ней не са се опитвали да разрушат тия легенди. И остроумно бележи нейния биограф: „Не бутайте легендата! Тя не е плод на неправда и недоразумение. Лъжата на легендата говори винаги за една истина, за удивлението на простосмъртните от извънредното.“ Песните на Силва Мара не свидетелствуват за нищо, каквото бленуват легендаторите. В тях се очертават контурите на един живот, окъпан в меланхолията на роса, родена в мрака, за да изчезне в слънцето. Те са пейзажи от природата, картини от вътрешен живот; за бури в тях се

загатва твърде ярко, и то за бури, които възвисяват оногова, който ги е преживял. На български има досега преведена случайно само една от нейните малки песни:

*Когато аз се възвисих,
сърце ми се от тях отвърна.
Чух клевета и присмех лих —
от туй душа ми не посърна!
Цветята буря освежава,
и още по-разхубавява.*

Много от нейните песни са печатани с един или друг псевдоним по разни списания, без същинският им автор да е бил известен някому, и Силва Мара е имала рядкото удоволствие да чува известни критици и нейни най-добре познати да говорят най-възхитено, дори лично ней, за песните ѝ, без да подозират, че говорят за нейни песни. След нейната смърт тия песни издаде Книжовното Дружество в Артаня с име *Капките на есенния дъжд*, една книжка от 145 песни, и след тях кантата *Епиталамии* (сватбени песни). „Нейните песни — казва Равнец, най-видния литературен историк на Острова^[7] — ни говорят за пладния на живота, когато слънцето най-силно грей и онова, що е расло скрито в зори, цъфти в денят, който го облича в хубост и спокойствие. Хубостта на жената, която мнозина още помнят, е съхранена в хубостта на песните ѝ, зад благородната форма на които ни изглежда меланхоличния поглед на тъмни очи и ни поверява тайната на едно битие, щастливо в своята скръб — че тя му е дала съдържание и значение.“ След това иде отзива на критикът за *Епиталамии*. „Поемата — казва той — се състои от няколко сватбени песни, наредени в едно цяло — един химн на празника на празниците в живота, празника на оплодяването на майката и на земята, майката на майките. Само земеделчески народ създава и живей в такива нрави и само чедо на земеделчески народ е кадърно да улови същността на тия нрави и да ги възсъздаде тъй поетически. Още повече, и най-добре, негли би направила това една жена. Тая жена ще носи името Сафо^[8] на Острова на Блажените. Освен за песните си, това име заслужава тя и

според *Епиталамии*, напомняща епиталамиите на лесбоската поетеса. Както е известно, много от откъслеците, спазени от Сафо, уломки от дивни статуи, са от сватбени песни. За тях може да се каже същото, което Нибур^[9] казва за песните на Алкея^[10]: «Който има чувство за поезия, той може и от тия откъслеци да види ясно цялото и ще бъде щастлив да влезе през тия мънички врата, прокъртени и поломени, в градината на музите, градината, осветлена от усмивката на Омира.» През тия прокъртени врата може би Силва Мара въвежда в друга една градина — в тихия живот на островитянина-земледелец, поетически реалния живот на оня знаменит херой, който от паметивека живей и се безнадеждно бори с черната земя — херой макар най-древен, но и най-модерен, че и той обича своя враг, дори го обожаваша. За тоя херой няма досега епос. Но отделни песни или рапсодии за разни негови подвизи има доста: една от тях е *Епиталамии* от Силва Мара. Сватбеният обичай, около който са обвити тия песни, е извънредно и не в красива смисъл реалистичен. Поетесата, види се много явно, е искала да избегне тоя реализъм, но не и съвсем да го заличи — и е дала загадки и характерни нюанси за него. Тия загадки и нюанси придават на поемата колорит и живот, дават реалния фон на идеализираната картина. Тия загадки негли не ще се харесат никому — на педагозите например, моралистите и полицейските пристави при културата. Такива благомисленици най-добре ще сторят да не четат *Епиталамии*.“ *Епиталамии* са преведени на английски, италиански и новогръцки. Особено сполучлив е италианския превод, направен от приятелката на нашата поетеса, талантиливата Пагалини, която е придружила превода си с един очерк за живота и поезията на Силва Мара. Преводачката се е помъчила да докаже, че *Епиталамии* са творени под влиянието на Сафо и — Катуловите сватбени песни. В списанието *Живот* още на времето се яви силна и справедлива критика на Равнец, в която той доказва, че сходството на *Епиталамии* с някои от откъслеците на Сафо се обяснява леко: творенията и на двете поетеси са възникнали на основа на народната песен. За влияние от Катула^[11] не може и дума да става: Катуловите сватбени песни са прости занаятчийски изделия, мъртви духом и плотию, интересни може би за латинистите, но никой поет и жив човек няма да има воля да ги прочете, камо ли да се влияй от тях. Въпросът за влиянията, външните, върху поемата на Силва Мара се изчерпва с констатирането на факта,

че тя е цвете, израсло на почва (не както някой би помислил — на основа) на народните песни. Преко заети неща от тия песни няма, а концепцията на поемата е лично дело на поетесата. Самият въпрос за произхода на *Епиталамии* свидетелствува за тяхната цена и значение: за нищожни неща не се дига врява!

Силва Мара е авторка на една книга Афоризми^[12] и издателка на съчиненията на първия си мъж^[13]. На националната библиотека в Артаня тя е дарила всички писма и книжа на мъжа си с условие обаче да останат в тайна още 25 години след смъртта ѝ. Наверно в тях ще се намерят не малко любопитни неща и документи за епохата преди падането на диктатора Стефа^[14], епоха на безуредици, известна в историята на Острова на Блажените под името *Смътно време* или *спасение от спасителите*. Няма да останат в тайна само Мемуарите ѝ, които под моя редакция скоро ще се печатат. В тях е описан главно живота на столичния beau monde^[15]. Това е една книга, която ще има история — и много ще послужи на историята. Освен дати и факти, извънредно пикантни, в тия мемуари има цяла галерия портрети на мъже и особено на жени из тъй нареченото „общество“ — diligences de vieux temps^[16], които скрибуцат, когато пасажерите се качват на тях. Те са твърде удобовместителни тия дилижанси и ако човек не се бои от mauvaise humeur^[17], може рахат да пътува с тях — непрекъснато от една станция до друга. „Мозъкът на този beau monde киха над романите на Вилли!“ — тъй го определя мемуаристката и майсторски характеризира този интересен мозък, който, изваден от техните черепи, би приличал на вкаменени останки от някое пещерно животно. Тия жени поддържат и нещо като „салони“, дето мобилите в асирийско безмълвие присъствуват на жертвоприношения на вуйчо Приапа^[18]. Мемуарите са художествено написани и ще бъдат украсени с множество фотографии — най-вече женски — и на ония, които се возят на тия дилижанси от една станция до друга. Тая книга, вярвам, ще има история — и ще послужи на историята.

---

[0] Първообраз на Силва Мара е Мара Белчева — тя е прототип на биографичния очерк, но в приписаната на нея поема, „Епиталамии“, Славейков отново сочи една страна на творчеството си — рисуването на селския бит. — Освен съдържанието на очерка пряко

засвидетелстване на неговата насоченост намираме и в едно шеговито писмо на Славейков до Б. Пенев, недатирано (запазено в неговия архив в БАН) — завършващо: „За ваше здраве кашля Иво Доля — и секне се до него Силва Мара.“ — „Силва Мара“ е написано с почерка на М. Белчева — очевидно Славейков е писал писмото в нейно присъствие и като е стигнал до това име, дал ѝ е да го напише сама. — Мара Белчева (1868–1937 г.) — известна българска поетеса. В своите „Бегли спомени“ (в „Избрани съчинения“ от П. Славейков, 1923 г.) тя е разказала историята на своето познанство („от дете“) и — след като умира първият ѝ мъж — свързването ѝ с Пенчо Славейков (от 1903–4 г.). Въпреки че на няколко места — и в писма, и в очерците в антологията — той я нарича своя жена, те не са образували семейство — тя е продължила да живее, и при близостта си с него, в своя дом на ул. Белчев (сега Г. Генов). Тоя дом е бил често средище на писателски събирания и разговори начело със Славейков и Мара Белчева. Тя го придружава и при последното му пътуване в Италия, където той умира. — Името Силва Мара (с използване на популярното българско женско име Мара, което е и собственото име на Мара Белчева) е съставено по подобие на името на известната тогава като румънска писателка Кармен Силва, превеждана и в България (псевдоним на румънската кралица Елизабета, писала на немски). Силва (лат.) — гора, лес; в поезията има смисъл и на славей (у Вергилий и други поети) — понеже славеят живее в гората; силвано — горски певец, славей. В някои случаи — „силва“ има формата „селва“ — оттам връзка с родния град на Белчева Севлиево (с формата му Селвиево). ↑

[1] М. Белчева не е била певица по професия, но по запазените спомени е имала хубав глас и при писателските срещи в дома ѝ и в други домове често пеела. ↑

[2] Датата отговаря на тая в раждането на М. Белчева. Овеилвес — получено от обратното прочитане на името на родния ѝ град — Севлиево. Росита — старото име на Росица, която извира от Средна Стара планина и като минава през източните части на Севлиевското поле край Севлиево, се влива в Янтра. И досега стари севлиевки казват: „Отивам да пера на Росита.“ ↑

[3] Факт из биографията на М. Белчева, която е следвала във Виена и Женева. ↑

[4] Грилпарцер, Франц (1791–1872 г.) — виден немски (австрийски) поет и драматург. М. Белчева е живяла в пансион, организиран от Кети Фрьолих, която през младите си години е била негова близка приятелка. ↑

[5] Факти из живота на М. Белчева — нейното учителстване, женитбата ѝ с Христо Белчев (с обърнато име Чебел), поет и министър в кабинета на Стамболов, убит през март 1891 г.; „оженва се... за поета Иво Доля“ — намек за близката ѝ дружба с Пенчо Славейков. ↑

[6] М. Белчева е била жива при писането и издаването на „На Острова на блажените“ — думите в очерка, че е починала „на 40 г.“, (т.е. в 1908 г.) са в духа на литературните мистификации в антологията. ↑

[7] Равнец — име, дадено на „най-видния литературен историк на Острова“ (с предположение, че се има пред вид д-р Кръстев, въпреки че малко е засягал литературно-исторически въпроси или някой от професорите литературни историци) — по името на полското растение равнец с бели или жълти цветчета. ↑

[8] Сафо (Сапфо) — поетеса в древна Гърция (началото на 6 в. пр.н.е.). Тя също е авторка на „Сватбени песни“. ↑

[9] Нибур — немски литератор и класически философ. ↑

[10] Алкей — древногръцки поет (7–6 в. пр.н.е.). ↑

[11] Катул (роден около 87, умрял след 17 г. пр.н.е.), виден римски поет. ↑

[12] М. Белчева няма книга с афоризми. Може би се прави намек за превода ѝ на „Тъй рече Заратустра“, чието изложение има афористичен характер. ↑

[13] М. Белчева е събрала и редактирала съчиненията на Хр. Белчев; в работата по литературното наследство на покойния ѝ мъж е взимал участие и Пенчо Славейков, който е написал за него студия. ↑

[14] Отново — като в очерка за Видул Фингар — Славейков говори за Стефан Стамболов под името Стефа. ↑

[15] „Beau monde“ (фр.) — „Изящният свят“, т.е. аристократичен и паричен „елит“, обществената върхушка, свързана с блясъка на балове, салони, включваща и обуржоазената част на „висшата“ интелигенция. В годините преди Балканската война и в София, и в по-големите градове у нас се очертава такъв „елит“, който в своя живот подражава на празношумния живот на върхушката на Запад — с

включване в самия говор на модни западни изрази, особено френски. Пак по подобие на Запад някои много богати семейства в София организират нещо като „салони“ — приеми в определен ден на седмицата или периодично: на тия приеми мъжете индустриалци, предприемачи и едри търговци уреждат свои сделки, не без активната помощ на жените си, които флиртуват и се стремят да привлекат в своя дом „висшия свят“. Съвременниците, които разпитахме, говорят за такива „салони“ в онова време в дома на Гешев, на крупния тютюнотърговец Чапрашиков, на богатия розопроизводител Багаров, на големия богаташ-предприемач Самарджиев и др. Наред с паричната аристокрация свои „салони“ е имала и „военната аристокрация“, както и видни лидери на буржоазните партии, забогатели от властта през време на своите режими с тъмни афери и корупция. Тия салони са посещавани и от незначителни представители на „културната интелигенция“, но са отбягвани и иронизирани — както прави Славейков в тоя очерк — от здравата, основна част на нашата интелигенция. Последната, в много скромни условия, на „домашни начала“, се е събирала в своите домове: хората от „Мисъл“ — в домовете на Мара Белчева и пианистката Маргарита Стойчева (Лабрам); Вазов и другарите му — при Михалаки Георгиев и другаде. — В Славейковия екземпляр на антологията изразът „жертвоприношения на вуйчо Приапа“ (навярно поради реакцията, която е предизвикал) е задраскан, т.е. Славейков е възнамерявал да го махне в замисленото от него второ издание; Б. Пенев обаче е запазил тоя израз. — Пак в своя екземпляр, с оглед да се включи допълнително, П. Славейков е написал: „Моментa (от) Толстоя, в В. и В. (Война и мир): «Когато нищо не очакваш от себе си и живота нищо от теб — вратата на салона ти се отварят. И в салона ти се избарабяваш с всякой дворцов лакей и идиот.»“ — Така Славейков е застанал на Толстоевата позиция на презрение към „салонния живот“ на аристокрацията и буржоазията, с насоченост и против двореца; българският царски дворец е бил най-големият „салон“ в онова време, котило на разврат и фалшив блясък. ↑

[16] (Фр.) — „дилижанси от старото време“. ↑

[17] (Фр.) — „лошо настроение“ (разположение на духа). ↑

[18] Приап — в древногръцката митология, — син на Дионисий и Афродита, бог на оплодяването. Намек за разврата в тия салони. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.